

**Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ PROJECT ΣΤΗΝ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΧΕΣΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ – ΕΡΕΥΝΑ**

**THE PROJECT METHOD AND ITS CONTRIBUTION
IN ESTABLISHING GOOD INTERPERSONAL
RELATIONSHIPS AMONG STUDENT
TEACHERS – RESEARCH**

Μαρίνα Κουγιουρούκη
Επίκουρη Καθηγήτρια
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
Δημοκριτείο Πανεπιστήμιο Θράκης
mkougiou@eled.duth.gr

Περίληψη

Η διερεύνηση του ρόλου της μεθόδου project στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών από φοιτητές που ασκήθηκαν με αυτή, αποτελεί το αντικείμενο της μελέτης μας.

Η άσκηση πραγματοποιήθηκε στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. Ως εργαλείο για την υλοποίηση της έρευνας χρησιμοποιήθηκε το ανώνυμο γραπτό ερωτηματολόγιο. Οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί εργάστηκαν ομαδικά σε δέκα προγραμματισμένες εβδομαδιαίες συναντήσεις διάρκειας έως δύο ώρες. Από την έρευνα αναδύθηκε ότι η συνεργασία και οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις, είχαν ως αποτέλεσμα να θυμούνται με ευχαρίστηση τη συμμετοχή τους, να εκτιμήσουν τις γνώσεις που απέκτησαν, και να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη.

Λέξεις κλειδιά

Project, εκπαίδευση εκπαιδευτικών, διαπροσωπικές σχέσεις, κριτική σκέψη.

Abstract

The subject matter of our study is the investigation carried out by university students of the role that the project method plays in teacher training.

This project method was conducted at the Department of Primary Education - Democritus University of Thrace. An anonymous written questionnaire was employed as the tool of our

research. The participant teachers worked in groups over a period of 10 appointed weekly meetings with a duration of up to 2 hours each. As a result of the cooperation and good interpersonal relationships established during this research, the teachers remember fondly their participation, they have valued the knowledge they have acquired and have developed critical thinking

Key words

Project, teacher education, interpersonal relationships, critical thinking.

0. Εισαγωγή

Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών είναι ένα ευαίσθητο και επίκαιρο θέμα που απασχολεί ιδιαίτερα τους ιθύνοντες της εκπαιδευτικής πολιτικής. Όπως, είναι γνωστό η εκπαίδευση που προσφέρεται στις Σχολές Εκπαίδευσης Εκπαιδευτικών συχνά περιορίζεται στη θεωρητική κατάρτιση των εκπαιδευόμενων, τοποθετώντας σε δεύτερη μοίρα την πρακτική εφαρμογή.

Στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης ήδη από το ακαδημαϊκό έτος 2001-2002 επιχειρείται η κάλυψη αυτού του κενού με την κατάρτιση των υποψήφιων εκπαιδευτικών στη μέθοδο project στο πλαίσιο του μαθήματος Διδακτική Μεθοδολογία II¹, με στόχο να έλθουν σε επαφή με την καινοτόμα αυτή μέθοδο όχι μόνο θεωρητικά αλλά και εφαρμόζοντάς την στην πράξη. Η καθιέρωσή της στο εν λόγω τμήμα έγινε από την καθηγήτρια Ελένη Ταρατόρη και συνοδεύτηκε με αρκετές θεωρητικές και ερευνητικές προσπάθειες από την ίδια και από κοινού με συνεργάτες της (Ταρατόρη, 1996, Ταρατόρη, Χατζηδήμου & Χλεμές, 2001, Ταρατόρη, 2005, Ταρατόρη-Τσαλκατίδου, 2006², Ταρατόρη, 2007, Χατζηδήμου & Ταρατόρη, 2001), στις οποίες παρουσιάζεται η δυνατότητα εφαρμογής της στο δημοτικό σχολείο.

Οι φοιτητές του Τμήματος στο Στ' εξάμηνο της φοίτησής τους ενημερώνονται θεωρητικά για τη μέθοδο project, η οποία συμβάλλει στη δημιουργία ενός ευέλικτου μαθησιακού περιβάλλοντος (Doppelt, 2003), τα μοντέλα στα οποία μπορεί να διακρίνεται ένα project (ως προς τη σχολική διάρκεια και το περιεχόμενο), τις προϋποθέσεις εφαρμογής της μεθόδου, τα στάδια και τις φάσεις υλοποίησής της καθώς και τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα από την εφαρμογή της στο δημοτικό σχολείο. Ακολουθώντας, αναλαμβάνουν να υλοποιήσουν ένα project, με θέμα που αγγίζει τα ενδιαφέροντά τους, ακολουθώντας πιστά όλα τα βήματα στα οποία είχαν νωρίτερα θεωρητικά καταρτιστεί.

Το project που καλούνται να φέρουν εις πέρας είναι ένα σύνθετο έργο που επιχειρεί να τους εμπλέξει σε ερευνητικές δραστηριότητες με απώτερο στόχο την επίλυση ενός προβλήματος ή τη λήψη αποφάσεων (Mergendoller & Thomas, 2001). Μετά τον

ορισμό του θέματος, τη στοχοθεσία του έργου και τον χωρισμό τους σε ομάδες, οι φοιτητές εργάζονται αυτόνομα σε τακτές συναντήσεις στο Τμήμα αλλά και σε έκτακτες συναντήσεις σε άλλους χώρους (π.χ. στον προσωπικό τους χώρο) και ετοιμάζουν τα τελικά προϊόντα της εργασίας τους καθώς και την παρουσίασή τους.

Πρόκειται για μία εκπαιδευτική προσέγγιση κατά την οποία οι συμμετέχοντες συνεργάζονται έχοντας έναν κοινό μαθησιακό στόχο (Prichard, Bizo & Stratford, 2006). Η συνεργασία των φοιτητών μέσα και έξω από τον χώρο του πανεπιστημίου τους δίνει τη δυνατότητα να συλλέξουν πληροφορίες και να τις μοιραστούν με τα άλλα μέλη της ομάδας τους, να συζητήσουν τις ιδέες τους και να ακούσουν τις ιδέες των άλλων, να τεκμηριώσουν και να υποστηρίξουν ή να επικρίνουν μία ιδέα (Blumenfeld, Kempler & Krajcik, 2006).

Η πολυετής εφαρμογή της μεθόδου project στο προαναφερθέν τμήμα και η ενασχόλησή μας με αυτό², κέντρισε το ενδιαφέρον μας να ασχοληθούμε περαιτέρω με την προαναφερόμενη μέθοδο και συγκεκριμένα με τα αποτελέσματα της εφαρμογής της, στο πλαίσιο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών.

1. Αφετηρία και στόχος της έρευνας

Αφετηρία για τη διεξαγωγή της εμπειρικής αυτής έρευνας που αφορά στην ανίχνευση των απόψεων των φοιτητών για τις διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών μίας ομάδας κατά την υλοποίηση ενός project αποτέλεσαν τόσο η διαπίστωση ότι από την ελληνόγλωσση βιβλιογραφία απουσιάζουν εργασίες που να διερευνούν από θεωρητική και εμπειρική άποψη το θέμα αυτό, όσο και το προσωπικό μας ενδιαφέρον για τη θεματική αυτή.

Ο **κεντρικός στόχος** της είναι να διερευνηθούν οι απόψεις και οι στάσεις των φοιτητών του Ε' εξαμήνου του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης για τις συναντήσεις που πραγματοποιούν στο πλαίσιο υλοποίησης ενός project και συγκεκριμένα για: α) τη συχνότητα, τον τόπο, τη διάρκεια και το είδος των συναντήσεων των φοιτητών/τριών κατά τη διάρκεια προγραμματισμού και υλοποίησης του project, β) τη θεματολογία των συζητήσεων μεταξύ των μελών μίας ομάδας αλλά και το αποτέλεσμα των συζητήσεων, γ) το βαθμό εμπλοκής των μελών μίας ομάδας στις συζητήσεις και στη λήψη αποφάσεων κατά τη διάρκεια των συναντήσεων, δ) την ικανοποίησή τους από τη μεταξύ τους συνεργασία, ε) τη στάση που θα πρέπει να κρατούν τα μέλη μίας ομάδας στο πλαίσιο των συζητήσεών τους, ζ) τη συμβολή των καλών διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των μελών της ομάδας στο πλαίσιο υλοποίησης του project.

Για την επίτευξη του στόχου της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η **μέθοδος της επισκόπησης πεδίου** και το **ερωτηματολόγιο ως μεθοδολογικό εργαλείο**. Στο ερωτηματολόγιο περιλαμβάνονται 34 ερωτήσεις κλειστού τύπου, τρεις από τις οποίες αφορούν σε ατομικά στοιχεία των συμμετεχόντων.

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν, όπως ήδη αναφέρθηκε, φοιτητές και φοιτήτριες του Ε' εξαμήνου του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης οι οποίοι έχουν ασκηθεί στην εφαρμογή της μεθόδου project στο πλαίσιο του μαθήματος «Διδακτική Μεθοδολογία II».

Η συλλογή των δεδομένων της έγινε το Δεκέμβριο του 2017 και διήρκησε μία εβδομάδα.

Η στατιστική επεξεργασία και η ανάλυση των δεδομένων έγινε με το πρόγραμμα SPSS – Στατιστικό Πακέτο για τις Κοινωνικές Επιστήμες (Statistical Package for the Social Sciences, Version 21.0) και στο πλαίσιο της περιγραφικής και επαγωγικής στατιστικής.

2. Παρουσίαση των πορισμάτων

Τα πορίσματα της παρούσας έρευνας προέρχονται από 163 φοιτητές/τριες του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. Από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, 39 (23.9%) ήταν άνδρες και 124 (76.1%) γυναίκες. Από τους υποψήφιους εκπαιδευτικούς που πήραν μέρος στην έρευνα οι 135 (82.8%) φοιτούσαν στο Ε' εξάμηνο και οι 26 (17.2%) ήταν «εκτός κύκλου». Τρεις (3) από τους συμμετέχοντες έχουν τελειώσει κάποιο ακόμη Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (ΑΕΙ), τρεις (3) είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου και είκοσι τέσσερις (24) έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους στην Ειδική Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης (ΕΠΑΘ) και ασκήθηκαν στην εφαρμογή της μεθόδου project στο πλαίσιο του προγράμματος «εξομοίωσης».

Τα πορίσματα της έρευνας που προέκυψαν από τις θεματικές που αναφέρονται στις απόψεις των υποψήφιων εκπαιδευτικών για τις συναντήσεις που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο υλοποίησης ενός project και συγκεκριμένα για την ικανοποίησή τους από τη μεταξύ τους συνεργασία και τη συμβολή των καλών διαπροσωπικών σχέσεων που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο υλοποίησης του project, συνοψίζονται ως εξής:

α) Αναφορικά με τη συχνότητα, τον τόπο, τη διάρκεια και το είδος των συναντήσεων των φοιτητών/τριών κατά τη διάρκεια προγραμματισμού και υλοποίησης του project που ανέλαβαν να εκπονήσουν το μεγαλύτερο ποσοστό των υποκειμένων δηλώνει (46%) ότι οι συναντήσεις ήταν μία φορά την εβδομάδα, ενώ δεν είναι λίγοι (27%) και εκείνοι που δηλώνουν ότι οι συναντήσεις τους ήταν δύο ή περισσότερες φορές την εβδομάδα (πίν. 1, ερ. 1).

Οι συναντήσεις των μελών της ομάδας διαρκούσαν συνήθως έως δύο ώρες (72,2%) (πίν. 4, ερ. 6) και οι συμμετέχοντες έμειναν ιδιαίτερα ικανοποιημένοι από τη συχνότητα των συναντήσεων αυτών (50% πολύ ικανοποιημένοι & 38,9% πάρα πολύ ικανοποιημένοι) (πίν. 5, ερ. 7).

Αυτές οι συναντήσεις ήταν ως επί το πλείστον προγραμματισμένες (88,3%), σπανιότερα έκτακτες (8.0%) ή τυχαίες (3,7%) (πίν. 3, ερ. 5) και λάμβαναν χώρα στη βιβλιοθήκη της σχολής, στο κυλικείο ή σε εξωτερικούς χώρους του πανεπιστημίου, ή στον προσωπικό χώρο κάποιου από τα μέλη της ομάδας (πίν. 2, ερ. 2-4).

Στις ερωτήσεις που αφορούσαν στον χώρο συνάντησης των μελών της ομάδας έγινε διερεύνηση της διαφοράς των σκορ τους για να βρεθεί σε ποιον χώρο συναντιόντουσαν οι φοιτητές περισσότερο. Η διερεύνηση αυτή έγινε με τη βοήθεια του ελέγχου προσημασμένων θέσεων του Wilcoxon. Προέκυψε ότι οι φοιτητές συναντιόντουσαν πιο συχνά στο κυλικείο ή σε εξωτερικούς χώρους του πανεπιστημίου (Mean Rank 45.34) παρά στη βιβλιοθήκη (Mean Rank = 39.13). Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική ($Z = -2.63$ $p=0.009$). Επίσης, οι φοιτητές συναντιόντουσαν πιο συχνά στον προσωπικό τους χώρο (Mean Rank 74.51) παρά στη βιβλιοθήκη της σχολής (Mean Rank 31.47). Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική ($Z = -8.956$ $p<0.001$). Τέλος, οι φοιτητές συναντιόντουσαν πιο συχνά στον προσωπικό τους χώρο (Mean Rank 66.19) παρά στο κυλικείο ή σε εξωτερικούς χώρους του αει (Mean Rank 37.58). Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική ($Z = -8.04$ $p<0.001$).

Συμπερασματικά οι φοιτητές για την εκπόνηση των εργασιών τους στο πλαίσιο του προγραμματισμού και της υλοποίησης του project που είχαν αναλάβει να εκπονήσουν συναντιόντουσαν πρωτίστως στον προσωπικό τους χώρο, ακολούθως στο κυλικείο ή σε εξωτερικούς χώρους της σχολής, αλλά και στη βιβλιοθήκη.

Από τον έλεγχο των συσχετίσεων μέσω του δείκτη Spearman r προκύπτει ότι υπάρχει χαμηλή θετική συσχέτιση μεταξύ του βαθμού ικανοποίησης (ερ. 7) και του τύπου των συναντήσεων (ερ. 5) ($r=0.26$ $p=0.002$) που σημαίνει ότι όσο πιο έκτακτες οι συναντήσεις τόσο πιο ικανοποιημένοι ήταν οι συμμετέχοντες από τη συχνότητά τους.

Επίσης, υπάρχει μεσαία στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ της διάρκειας των συναντήσεων (ερ. 6) και του τύπου των συναντήσεων (ερ. 5) ($r=0.328$ $p<0.001$) δηλαδή όσο πιο έκτακτες οι συναντήσεις τόσο μεγαλύτερη ήταν η διάρκειά τους.

Από τον έλεγχο διαφορών μέσω του Mann Whitney U με στατιστικά σημαντική διαφορά οι φοιτητές που παρακολουθούν κανονικά τα μαθήματα του Ε' εξαμήνου συναντιούνται πιο έκτακτα (Mean rank=83.34) σε σχέση με τους φοιτητές «εκτός κύκλου» (Mean rank=72.68) ($Z=-1.96$, $p=0.05$).

β) Σε ό,τι αφορά στη θεματολογία των συζητήσεων μεταξύ των μελών μίας ομάδας κατά την υλοποίηση του project που ανέλαβαν να εκπονήσουν οι φοιτητές δηλώνουν ότι αυτή αφορούσε την εργασία αυτή καθαυτή αλλά και τη διαδικασία καθώς επίσης και τις σχέσεις που αναπτύσσονταν μεταξύ τους (πίν. 6, ερ. 8-10).

Έγινε σύγκριση των σκορ μεταξύ των ερωτήσεων (8-10) που αφορούσαν στη θεματολογία των συζητήσεών τους με τη μέθοδο του ελέγχου προσημασμένων θέσεων Wilcoxon. Από τον έλεγχο προσημασμένων θέσεων Wilcoxon μεταξύ των ερωτήσεων 8, 9 & 10 προέκυψε ότι το θέμα των συναντήσεων για την υλοποίηση του project ήταν πιο συχνά η εργασία (Mean=3.39), λιγότερο συχνά η διαδικασία εκπόνησής της (Mean=3.24) και πιο σπάνια οι διαπροσωπικές σχέσεις (Mean=2.62). Οι διαφορές προέκυψαν ότι είναι στατιστικά σημαντικές με επίπεδο σημαντικότητας ($p < 0.001$).

γ) Αναφορικά με το αποτέλεσμα στο οποίο οδηγούνταν οι συζητήσεις που λάμβαναν χώρα κατά το πλαίσιο των συναντήσεων των φοιτητών/τριών για τον προγραμματισμό και την υλοποίηση του project οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι οι συζητήσεις τους οδηγούνταν σε συμφωνία, σε διαφωνία, σε συμβιβασμό ή σε αναβολή διευθέτησης του θέματος (πίν. 7, ερ. 11-14).

Έγινε σύγκριση των σκορ των ερωτήσεων 11, 12, 13 & 14 μεταξύ τους με τη μέθοδο του ελέγχου προσημασμένων θέσεων Wilcoxon. Από τον έλεγχο προέκυψε ότι το αποτέλεσμα των συναντήσεων για την υλοποίηση του project κατέληγε πιο συχνά σε συμφωνία (Mean=3.36), λιγότερο συχνά σε συμβιβασμό (Mean=2.75), σπάνια σε διαφωνία (Mean=1.89) και ακόμη πιο σπάνια σε αναβολή της συνάντησης (Mean=1,75). Οι διαφορές προέκυψαν ότι είναι στατιστικά σημαντικές με επίπεδο σημαντικότητας $p < 0.001$.

Από τον έλεγχο των συσχετίσεων μέσω του δείκτη Spearman r προκύπτει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική μεσαία θετική συσχέτιση μεταξύ της *ικανοποίησης από τη συνεργασία* (ερ. 21) και της *συχνότητας κατάληξης των συναντήσεων σε ομοφωνία* (ερ. 11) (Spearman $r=0.31$ $p < 0.001$). Δηλαδή η συχνότητα συμφωνίας στις συναντήσεις είναι καταλυτικός παράγοντας ικανοποίησης από τη συνεργασία στην ομάδα.

δ) Σχετικά με τη δράση των μελών μίας ομάδας κατά τη διάρκεια των συναντήσεων που είχαν για την υλοποίηση του project που ανέλαβαν να εκπονήσουν τα υποκείμενα της έρευνας δήλωσαν ότι πριν τη λήψη μιας απόφασης συζητούσαν το κάθε θέμα (πίν. 8, ερ. 15) και επιδίωκαν να υπάρχει ομοφωνία, προκειμένου να ληφθεί μία συλλογική απόφαση (πίν.8, ερ. 16). Κάθε μέλος της ομάδας συμμετείχε σε συζήτηση με ένα ακόμη μέλος της ομάδας (πίν. 8, ερ. 17) αλλά και με την ομάδα στο σύνολό της (πίν. 8, ερ. 18). Στις συζητήσεις αυτές υπήρχε αποδοχή όλων των ιδεών (πίν. 8, ερ. 19) και ενσωμάτωση όλων των γραπτών απόψεων των μελών της ομάδας στο τελικό παραδοτέο που κατατέθηκε (πίν. 8, ερ. 20).

ε) Σε ό,τι αφορά στην ικανοποίηση των μελών μίας ομάδας από τη μεταξύ τους συνεργασία στο πλαίσιο των συναντήσεών τους για την υλοποίηση του project που ανέλαβαν να εκπονήσουν τα υποκείμενα της έρευνας δήλωσαν πολύ έως πάρα πολύ ικανοποιημένα (49,4% πολύ & 38,9% πολύ ικανοποιημένοι) (πίν. 9, ερ. 21).

Έγινε συσχέτιση της ερώτησης 21 (ικανοποίηση από τη συνεργασία) με τις ερωτήσεις 15, 16, 19 & 20 μέσω του δείκτη Spearman. Προέκυψαν τα εξής:

- μικρή θετική συσχέτιση μεταξύ της *ικανοποίησης από τη συνεργασία* και της *συζήτησης των θεμάτων πριν από τη λήψη απόφασης* (ερ. 15) ($r=0.284$ $p<0.001$),
- μικρή θετική συσχέτιση μεταξύ της *ικανοποίησης από τη συνεργασία* και της *επιδίωξης ομοφωνίας πριν από τη λήψη απόφασης* (ερ. 16) ($r=0.26$ $p<0.001$),
- μεσαία θετική συσχέτιση μεταξύ της *ικανοποίησης από τη συνεργασία* και του ότι *λαμβάνονταν υπόψη όλες οι απόψεις πριν από τη λήψη απόφασης* (ερ. 19) ($r=0.432$ $p<0.001$),
- μεσαία θετική συσχέτιση μεταξύ της *ικανοποίησης από τη συνεργασία* και της *ενσωμάτωσης των απόψεων όλων των μελών της ομάδας στο τελικό παραδοτέο* (ερ. 21) ($r=0.385$ $p<0.001$).

Δηλαδή, όταν λαμβάνονταν υπόψη όλες οι απόψεις των μελών της ομάδας και ταυτόχρονα αυτές αποτυπώνονταν στο τελικό παραδοτέο, η ικανοποίηση από τη συνεργασία ήταν μεγαλύτερη.

Έγινε συσχέτιση της ερώτησης 21 (ικανοποίηση από τη συνεργασία) με την ερώτηση 5 (ικανοποίηση από τις συναντήσεις) μέσω του δείκτη Spearman. Προέκυψε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ της *ικανοποίησης από τη συνεργασία* και της *ικανοποίησης από τη συχνότητα των συναντήσεων* (Spearman $r=0.671$ $p<0.001$). Δηλαδή, όσο πιο συχνές ήταν οι συναντήσεις της ομάδας τόσο μεγαλύτερη ήταν η ικανοποίηση από τη συνεργασία.

οτ) Σχετικά με τη στάση που θα πρέπει να κρατούν τα μέλη μίας ομάδας στο πλαίσιο των συζητήσεων κατά τον προγραμματισμό και την υλοποίηση του project που ανέλαβαν να εκπονήσουν τα υποκείμενα της έρευνας δήλωσαν ότι κάθε μέλος θα πρέπει πρωτίστως να ακούει προσεκτικά τις ιδέες των άλλων (πίν. 10, ερ. 23), να καταθέτει τις δικές του ιδέες (πίν. 10, ερ. 22) και να δείχνει κατανόηση (πίν. 10, ερ. 27). Ακολούθως, δήλωσαν ότι κάθε μέλος θα πρέπει να επιδιώκει την επίλυση των συγκρούσεων εφόσον προκύψουν στο πλαίσιο της ομάδας (πίν. 10, ερ. 26), να προσαρμόζει τις πεποιθήσεις του στους κανόνες της ομάδας (πίν. 10, ερ. 25) και, τέλος, να αποδέχεται τις πεποιθήσεις των άλλων (πίν. 10, ερ. 24).

Από τις συσχετίσεις των ερωτήσεων 22-27 προκύπτει ότι όλες οι ερωτήσεις συγκλίνουν θετικά μεταξύ τους με στατιστική σημαντικότητα. Ειδικά η ερώτηση 22 έχει μεγάλη θετική συσχέτιση με την ερώτηση 23 (Spearman $r=0.616$ $p<0.001$). Δηλαδή αυτός που θεωρεί ότι η κατάθεση των απόψεων κάθε μέλους στην υλοποίηση ενός project είναι σημαντική θεωρεί ότι είναι σημαντικό το κάθε μέλος να ακούει προσεκτικά τις απόψεις των άλλων.

Η ερώτηση 23 έχει μεσαία θετική συσχέτιση με την ερώτηση 25 (Spearman $r=0.407$ $p<0.001$). Δηλαδή, αυτός που θεωρεί σημαντικό να ακούει κανείς τις απόψεις των άλλων θεωρεί ότι είναι σημαντικό κάθε μέλος να προσαρμόζεται στις πεποιθήσεις της ομάδας.

Η ερώτηση 23 έχει μεσαία θετική συσχέτιση με την ερώτηση 27 (Spearman $r=0.4$ $p<0.001$). Δηλαδή αυτός που θεωρεί σημαντικό να ακούει κανείς τις απόψεις των άλλων θεωρεί ότι είναι σημαντικό κάθε μέλος να δείχνει κατανόηση.

Η ερώτηση 25 έχει μεσαία θετική συσχέτιση με την ερώτηση 26 (Spearman $r=0.404$ $p<0.001$). Δηλαδή, αυτός που θεωρεί ότι είναι σημαντικό το μέλος να προσαρμόζεται στις πεποιθήσεις της ομάδας θεωρεί ότι είναι σημαντικό κάθε μέλος να επιδιώκει την επίλυση των συγκρούσεων.

Η ερώτηση 25 έχει μεσαία θετική συσχέτιση με την ερώτηση 27 (Spearman $r=0.477$ $p<0.001$). Δηλαδή αυτός που θεωρεί ότι είναι σημαντικό το μέλος να προσαρμόζεται στις πεποιθήσεις της ομάδας θεωρεί ότι είναι σημαντικό κάθε μέλος να δείχνει κατανόηση.

ζ) Σχετικά με τις καλές διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των μελών της ομάδας κατά τον προγραμματισμό και την υλοποίηση ενός project τα υποκείμενα της έρευνας δήλωσαν ότι αυτές συμβάλουν σε πολύ μεγάλο βαθμό στην επιτυχή περαίωσή του (πίν. 11, ερ. 28).

Υπάρχει στατιστικά σημαντική μικρή θετική συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 21 και 29 δηλαδή μεταξύ της *ικανοποίησης από τη συνεργασία* και της *συμβολής των καλών διαπροσωπικών σχέσεων στην υλοποίηση του project* (Spearman $r=0.24$ $p=0.002$). Δηλαδή όσο πιο καλές οι διαπροσωπικές σχέσεις τόσο μεγαλύτερη η ικανοποίηση από το επίπεδο συνεργασίας.

Από τον έλεγχο μέσω του Mann Whitney U test προκύπτει ότι οι γυναίκες θεωρούν (Mean rank=86.06) σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άνδρες (Mean rank=69.10) ότι *οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις συμβάλλουν στην επιτυχή ολοκλήρωση του project* ($Z=-2.23$ $p=0.026$ $U=1915$). Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική.

η) Μελετώντας τις απαντήσεις στις ερωτήσεις (29, 30 & 31)(πίν. 12) που αφορούσαν στη συμμετοχή των ατόμων σε μία ομάδα στο πλαίσιο υλοποίησης του project και στις **διαπροσωπικές σχέσεις που ανέπτυξαν μεταξύ τους συνέβαλαν** παρατηρούμε από τη διακύμανση των μέσων όρων ότι οι φοιτητές θεωρούν ότι η συμμετοχή τους στο project και οι διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν τους επηρέασαν θετικά κατά προτεραιότητα α) στο να θυμούνται ευχάριστα τη συμμετοχή τους, β) στο να εκτιμήσουν τις γνώσεις που απέκτησαν, και γ) στο να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη. Οι διαφορές των μέσων όρων των απαντήσεων στις ερωτήσεις 29, 30 & 31 βρέθηκαν ότι είναι στατιστικά σημαντικές σύμφωνα με τον έλεγχο προσημασμένων θέσεων Wilcoxon με $p<0.001$.

Με τη χρήση του ελέγχου Mann Whitney U έγινε μελέτη της επίδρασης του εξαμήνου στην ομάδα των ερωτήσεων 29, 30 & 31. Από τον έλεγχο διακύμανσης Mann Whitney U προκύπτει ότι η ικανοποίηση των φοιτητών από τη γνώση που απέκτησαν είναι μεγαλύτερη για τους φοιτητές «εκτός κύκλου» (Mean rank=99.59) σε σχέση με τους φοιτητές που παρακολουθούν κανονικά το Ε' εξάμηνο (Mean rank=77.46). Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική ($Z=-2.5$ $p=0.012$ $U=1334$).

Οι ευχάριστες αναμνήσεις που προσέφερε η συμμετοχή των φοιτητών στην υλοποίηση του project είναι μεγαλύτερη για τους φοιτητές «εκτός κύκλου» (Mean rank=100.93) σε σχέση με τους φοιτητές του Ε' εξαμήνου (Mean rank=76.80). Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική ($Z=-2.79$ $p=0.005$ $U=1304$).

3. Συμπεράσματα – Συζήτηση

Συμπερασματικά, οι φοιτητές για την εκπόνηση των εργασιών τους στο πλαίσιο του προγραμματισμού και της υλοποίησης του project που είχαν αναλάβει, συναντιόντουσαν συνήθως μία φορά την εβδομάδα. Οι συναντήσεις αυτές ήταν ως επί το πλείστον προγραμματισμένες, λάμβαναν χώρα πρωτίστως στον προσωπικό τους χώρο και σπανιότερα στο κυλικείο ή σε εξωτερικούς χώρους της σχολής ή στη βιβλιοθήκη. Η διάρκειά τους ήταν συνήθως έως δύο ώρες και οι συμμετέχοντες έμειναν ιδιαίτερα ικανοποιημένοι από τη συχνότητά τους.

Τα θέματα των συζητήσεών τους κατά την συνάντησή τους αφορούσαν κυρίως την εργασία αυτή καθεαυτή και σπανιότερα τη διαδικασία εκπόνησής της ή τις σχέσεις που αναπτύσσονταν μεταξύ τους. Ο σταθερός προσανατολισμός των συμμετεχόντων σε ένα project στους στόχους που εξ αρχής έχουν τεθεί έχει άλλωστε επισημανθεί και από άλλους ερευνητές (Stefanou, et al. 2013).

Για τη λήψη μιας απόφασης τα μέλη της ομάδας συζητούσαν, άκουγαν προσεκτικά ο ένας την άποψη του άλλου και συνεργάζονταν για έναν κοινό σκοπό. Και, για να υπάρξει συνεργασία μεταξύ των μελών της ομάδας, θα πρέπει αυτά να είναι ικανά να εκφράζονται και να διατυπώνουν ερωτήσεις με σαφήνεια και ακρίβεια, να ακούν προσεκτικά, να κατανοούν, να συγκρίνουν την αρχική δική τους άποψη με τις απόψεις των άλλων και να σκέφτονται εναλλακτικές λύσεις (Blumenfeld, Soloway, Marx, Krajcik, Guzdial & Palinscsar 1991, 377, Järvenoja & Järvelä, 2009)³. Η συνεργασία αυτή, όπως άλλωστε επισημαίνεται από τους Blumenfeld, Kempler & Krajcik (2006), «ενθαρρύνει τα κίνητρα και τη γνωστική τους δέσμευση».

Οι συζητήσεις τους στο πλαίσιο των συναντήσεων για τον προγραμματισμό και την υλοποίηση του project οδηγούνταν πιο συχνά σε συμφωνία και σπανιότερα σε συμβιβασμό, σε διαφωνία⁴ ή και σε αναβολή της συνάντησης. Η συχνότητα συμφωνίας στις συναντήσεις ήταν καταλυτικός παράγοντας ικανοποίησης από τη συνεργασία στην ομάδα. Άλλωστε, μέσω της συμφωνίας μπορούν τα συνεργαζόμενα μέλη

μίας ομάδας να πετύχουν τους προσωπικούς τους στόχους αλλά και τους στόχους της ομάδας και να εκτιμήσουν τη συμβολή του καθενός στην επίτευξη του στόχου (Järvenoja & Järvelä, 2009).

Σε αυτό το επίπεδο εργαζόμενοι οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνά μας και εφάρμοσαν τη μέθοδο project αποδέχονταν τις διάφορες ιδέες που εκφράζονταν από τα μέλη της ομάδας, λάμβαναν συλλογικές αποφάσεις και ενσωμάτωναν όλες τις απόψεις των μελών της ομάδας στο τελικό παραδοτέο. Το γεγονός ότι κάθε άποψη γινόταν αποδεκτή και κάθε ιδέα ενσωματωνόταν στο τελικό παραδοτέο είχε ως αποτέλεσμα να αισθάνονται μεγαλύτερη ικανοποίηση από τη συνεργασία τους κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού και της υλοποίησης του project.

Επίσης, στην ικανοποίηση από το επίπεδο συνεργασίας των μελών της ομάδας συνέβαλαν και οι καλές οι διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν μεταξύ τους. Οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις, θα μπορούσε να συμπεράνει κανείς από τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, είναι απαραίτητες για την επιτυχή ολοκλήρωση ενός project και επηρεάζουν θετικά τους φοιτητές στο να θυμούνται ευχάριστα τη συμμετοχή τους και στο να εκτιμήσουν τις γνώσεις που απέκτησαν⁵. Άλλωστε όταν τα άτομα συνεργάζονται μεταξύ τους μέσω της «ενδοομαδικής» και της «ενδοατομικής» διαδικασίας της μάθησης οδηγούνται αποτελεσματικότερα στο να κατακτήσουν τη γνώση (Järvenoja & Järvelä, 2009). Τέλος, οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις που βιώνουν τα μέλη μιας ομάδας τους επηρεάζουν και στο να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη, όπως άλλωστε επισημαίνεται και από άλλους ερευνητές (Bell, 2010).

Σημειώσεις

1. Στο σημείο αυτό κρίνουμε σκόπιμο να γίνει αναφορά στο μάθημα Διδακτική Μεθοδολογία Ι – μικροδιδασκαλία, που προηγείται χρονικά στο Πρόγραμμα Σπουδών του Τμήματος και στο πλαίσιο του οποίου οι φοιτητές ασκούνται, ήδη από το 1993 – έτος κατά το οποίο η καθηγήτρια Ελένη Ταρατόρη εφάρμοσε τη μικροδιδασκαλία για πρώτη φορά στο Τμήμα- σε συγκεκριμένες κοινωνικές, παιδαγωγικές και διδακτικές δεξιότητες.
2. Η Μαρίνα Κουγιουρούκη, από το 1996 ως μέλος ΕΤΕΠ και στη συνέχεια από το 2004 ως μέλος ΔΕΠ, επικουρούσε την Ελένη Ταρατόρη, καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δ.Π.Θ, στη διεξαγωγή των μικροδιδασκαλιών και στην εφαρμογή της μεθόδου project.
3. Η συνεργασία αυτή δεν θα πρέπει να θεωρείται “δεδομένη” καθώς σε ορισμένες περιπτώσεις εφαρμογής μοντέλων συνεργατικής μάθησης παρατηρήθηκε ότι οι ομάδες δεν επεδείκνυαν πάντα συμπεριφορές που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν συνεργασία (Cohen, 1994).
4. Οι DeChurch, Hamilton & Haas (2007) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι κατά τη διεκπεραίωση ενός έργου η ύπαρξη διαφορών μπορεί να αποβεί μοιραία και να δημιουργηθούν συγκρουσιακές σχέσεις, όταν κατά την επίλυσή τους υπάρχει ανταγωνισμός. Οι συγκρουσιακές αυτές σχέσεις δημιουργούν ένταση, αποπροσανατολίζουν τα μέλη της ομάδας από τον αρχικό τους στόχο και με τον τρόπο αυτό μειώνουν την απόδοση της ομάδας (Peterson & Behfar, 2003, DeDreu & Weingart,

2003) και την ικανοποίηση των μελών της (DeDreu & Weingart, 2003). Ιδιαίτερα, όταν οι συγκρούσεις αφορούν στη διαδικασία που ακολουθείται από τα μέλη της ομάδας για την περαίωση του έργου τους, και συμβαίνουν στα πρώτα στάδια της συνεργασίας τους, τότε η ομάδα οδηγείται σιγά σιγά σε άλλων τύπων συγκρούσεις, όπως συγκρούσεις που αφορούν στο έργο ή στις σχέσεις (Greer, Jehn & Mannix, 2008).

5. Έρευνα των So και Brush (2008) έδειξε αντίστοιχα θετικές σκέψεις και ευχαρίστηση φοιτητών που εργάστηκαν με τη μέθοδο project.

Βιβλιογραφία

- Bell, St. (2010) Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 83(2), 39-43. doi: <https://doi.org/10.1080/00098650903505415>.
- Blumenfeld, Ph.C, T.M. Kempler & J.S. Krajcik (2006) Motivation and Cognitive Engagement in Learning Environments. In: *The Cambridge Handbook of The Learning sciences*, Chapter 8, 475-488.
- Blumenfeld, Ph.D, E. Soloway, R. Marx, J.S. Krajcik, M. Guzdial & A. Palincsar (1991) Motivating Project-Based Learning: Sustaining the Doing, Supporting the Learning. *Educational Psychologist*, 26(3 & 4), 369-398.
- Cohen, E.G. (1994) Restructuring the Classroom: Conditions for Productive Small Groups. *Review of Educational Research*, 64(1), 1-35. Doi: 10.3102/00346543064001001.
- DeChurch, L.A, K.L. Hamilton & C. Haas (2007) Effects of Conflict Management Strategies on Perceptions of Intragroup Conflict. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 11(1), 66-78. Doi: 10.1037/1089-2699.11.1.66.
- DeDreu, C.K.W. & L. R. Weingart (2003) Task Versus Relationship Conflict, Team Performance, and Team Member Satisfaction: A Meta-Analysis. *Journal of Applied Psychology*, 88(4), 741-749. Doi: 10.1037/0021-9010.88.4.741.
- Doppelt, Y. (2003) Implementation and Assessment of Project-Based Learning in a Flexible Environment. *International Journal of Technology and Design Education*, 13, 255-272.
- Greer, L.L, K.A. Jehn & E.A. Mannix (2008) Conflict Transformation: A Longitudinal Investigation of the Relationships Between Different Types of Intragroup Conflict and the Moderating Role of Conflict Resolution. *Small Group Research*, 39(3), 278-302. Doi: 10.1177/1046496408317793.
- Järvenoja, H. & S. Järvelä (2009) Emotion control in collaborative learning situations: Do students regulate emotions evoked by social challenges. *British Journal of Educational Psychology*, 79, 463-481.

- Lee, D, Y. Huh & Ch.M. Reigeluth (2015) Collaboration, intragroup conflict, and social skills in project-based learning. *Instructional Science*, 43(5), 561-590. Doi: 10.1007/s11251-015-9348-7.
- Mergendoller, J.R. & J.W. Thomas (2001) Managing Project-Based Learning: Principles from the Field. <http://www.bie.org/images/uploads/general/f6d0b4a5d9e37c0e0317acb7942d27b0.pdf>
- Peterson, R.S. & K.J. Behfar (2003) The dynamic relationship between performance feedback, trust, and conflict in groups: A longitudinal study. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 92(1-2), 102-112. Doi: 10.1016/S0749-5978(03)00090-6.
- Prichard, J.S, L.A. Bizo & R.J. Stratford (2006) The educational impact of team-skills training: Preparing students to work in groups. *British Journal of Educational Psychology*, 76(1), 119-140. Doi: 10.1348/000709904X24564.
- So, H-J. & Th.A. Brush (2008) Student perceptions of collaborative learning, social presence and satisfaction in a blended learning environment: Relationships and critical factors. *Computers & Education*, 51, 318-336.
- Stefanou, C, J.D. Stol, M. Prince, J.C. Chen & S.M. Lord (2013) Self-regulation and autonomy in problem- and project-based learning environments. *Active Learning in Higher Education*, 0(0), 1-14. doi: 10.1177/1469787413481132.
- Ταρατόρη, Ε. (1996) Η μέθοδος Project και η συμβολή της στη διαπροσωπική επικοινωνία δασκάλου-μαθητή. *Σχολείο και Ζωή*, 2, 49-55.
- Ταρατόρη, Ε, Δ. Χατζηδήμου & Δ. Χλεμές (2001) Τα επαγγέλματα, Εφαρμογή της μεθόδου project. *Κίνητρο*, 3, 161-172.
- Ταρατόρη, Ε. (2005) Η μέθοδος Project από τη σκοπιά του εξομοιούμενου εκπαιδευτικού (έρευνα). Στο: Α. Τριλιανός, Ιγ. Καράμηνας (επιμ), Πρακτικά Ε' Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή του Ε.Κ.Π.Α *Μάθηση και Διδασκαλία στην Κοινωνία της Γνώσης*, Αθήνα: Κ.Ε.ΕΠ.ΕΚ, 512-520.
- Ταρατόρη-Τσαλκατίδου, Ε. (2006²) *Παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
- Ταρατόρη, Ε. (2007) Λήμμα «Μέθοδος Project (μέθοδος σχεδίου)». Στο: Π. Ξωχέλλης (επιμ.) *Λεξικό Παιδαγωγικών Όρων*. Θεσσαλονίκη: εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη, 435-436.
- Χατζηδήμου, Δ. & Ε. Ταρατόρη (2001) «Η μέθοδος Project στο σχολείο», στο: *Ολοήμερο Σχολείο – Λειτουργία και προοπτικές* (επιμ. Ι. Πυργιωτάκη), Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων, 115-130.

Πίνακες

Πίν. 1: Συχνότητα των συναντήσεων των φοιτητών/τριών με τα μέλη της ομάδας τους για την υλοποίηση του project

		2 φορές στο εξάμηνο ή λιγότερο	1 φορά το μήνα	1 φορά στο δεκαπενθήμερο	1 φορά την εβδομάδα	2 ή περισσότερες φορές την εβδομάδα
Ερ. 1	r	19	5	20	75	44
n=163	rf	11.7%	3.1%	12.3%	46.0%	27.0%

Πίν. 2: Εκτός από τις τακτές συναντήσεις στο Εργαστήριο Διδακτικής Μεθοδολογίας πόσο συχνά πραγματοποιούνταν οι συναντήσεις σας σε καθέναν από τους παρακάτω χώρους;

			καθόλου	σπάνια	συχνά	πολύ συχνά
Ερ. 2	Στη βιβλιοθήκη της Σχολής	r	95	42	20	1
n=158		rf	60.1%	26.6%	12.7%	0.6%
Ερ. 3	Στο κυλικείο ή σε εξωτερικούς χώρους του πανεπιστημίου	r	83	38	32	7
n=160		rf	51.9%	23.8%	20.0%	4.4%
Ερ. 4	Στον προσωπικό χώρο μέλους της ομάδας	r	30	10	38	82
n=160		rf	18.8%	6.3%	23.8%	51.3%

Πίν. 3: Είδος συναντήσεων

		τυχαίες	προγραμματισμένες	έκτακτες
Ερ. 5	r	6	143	13
n=163	rf	3.7%	88.3%	8.0%

Πίν. 4: Διάρκεια συναντήσεων

		5'-30'	30'-60'	έως 120'	περισσότερο από 120'
Ερ. 6	r	17	20	117	8
n=162	rf	10.5%	12.3%	72.2%	4.9%

Πίν. 5: Βαθμός ικανοποίησης από τη συχνότητα των συναντήσεων με τα μέλη της ομάδας για την υλοποίηση του project

		καθόλου	λίγο	πολύ	πάρα πολύ
Ερ. 7	r	4	14	81	63
n=162	rf	2.5%	8.6%	50.0%	38.9%

Πίν. 6: Συχνότητα θεματολογίας συναντήσεων ...

			καθόλου	σπάνια	συχνά	πολύ συχνά
Ερ. 8 n=163	Την εργασία στο πλαίσιο του project	r	-	16	66	81
		rf	-	9.8%	40.5%	49.7%
Ερ. 9 n=158	Τη διαδικασία που θα ακολουθηθεί για την εκπόνηση του project	r	1	17	83	57
		rf	0.6%	10.8%	52.5%	36.1%
Ερ. 10 n=153	Τις μεταξύ των μελών σχέσεις	r	25	45	46	37
		rf	16.3%	29.4%	30.1%	24.2%

Πίν. 7: Στο πλαίσιο των συναντήσεων για την υλοποίηση του project πόσο συχνά οι συζητήσεις κατέληγαν σε ...

			καθόλου	σπάνια	συχνά	πολύ συχνά
Ερ. 11 n=162	Συμφωνία	r	4	4	83	71
		rf	2.5%	2.5%	51.2%	43.8%
Ερ. 12 n=157	Διαφωνία	r	44	88	23	2
		rf	28.0%	56.1%	14.6%	1.3%
Ερ. 13 n=157	Συμβιβασμό	r	12	45	70	30
		rf	7.6%	28.7%	44.6%	19.1%
Ερ. 14 n=156	Αναβολή συζήτησης του θέματος για την επόμενη συνάντηση	r	79	46	22	9
		rf	50.6%	29.5%	14.1%	5.8%

Πίν. 8: Στο πλαίσιο των συναντήσεων για την υλοποίηση του project πόσο συχνά ...

			καθόλου	σπάνια	συχνά	πολύ συχνά
Ερ. 15 n=161	Η ομάδα συζητούσε το κάθε θέμα πριν τη λήψη μιας απόφασης	r	4	8	94	55
		rf	2.5%	5.0%	58.4%	34.2%
Ερ. 16 n=159	Η ομάδα επεδίωκε την ομοφωνία προκειμένου να ληφθεί μία συλλογική απόφαση	r	2	9	87	61
		rf	1.3%	5.7%	54.7%	38.4%
Ερ. 17 n=159	Κάθε μέλος της ομάδας συμμετείχε σε συζήτηση με ένα ακόμη μέλος της ομάδας	r	5	19	82	53
		rf	3.1%	11.9%	51.6%	33.3%
Ερ. 18 n=159	Κάθε μέλος της ομάδας συμμετείχε σε συζήτηση με την ομάδα στο σύνολό της	r	1	17	79	62
		rf	0.6%	10.7%	49.7%	39.0%
Ερ. 19 n=161	Λαμβάνονταν υπόψη όλες οι ιδέες που ακούγονταν	r	2	16	67	76
		rf	1.2%	9.9%	41.6%	47.2%
Ερ. 20 n=161	Όλες οι γραπτές απόψεις των μελών της ομάδας ενσωματώθηκαν στο τελικό παραδοτέο	r	2	20	69	70
		rf	1.2%	12.4%	42.9%	43.5%

Πίν. 9: Βαθμός ικανοποίησης από τη συνεργασία στο πλαίσιο των συναντήσεων με τα μέλη της ομάδας για την υλοποίηση του project

		καθόλου	λίγο	πολύ	πάρα πολύ
Ερ. 21 n=162	r	3	16	80	63
	rf	1.9%	9.9%	49.4%	38.9%

Πίν. 10: Σε ποιο βαθμό θεωρείς ότι είναι σημαντικό κάθε μέλος της ομάδας στο πλαίσιο των συζητήσεων κατά τον προγραμματισμό και την υλοποίηση του project ...

			καθόλου	λίγο	πολύ	πάρα πολύ
Ερ. 22 n=161	να καταθέτει τις ιδέες του	r rf	1 0.6%	2 1.2%	64 39.8%	94 58.4%
Ερ. 23 n=161	να ακούει προσεκτικά τις ιδέες των άλλων	r rf	1 0.6%	3 1.9%	49 30.4%	108 67.1%
Ερ. 24 n=161	να αποδέχεται τις πεποιθήσεις των άλλων	r rf	- -	18 11.2%	83 51.6%	60 37.3%
Ερ. 25 n=161	να προσαρμόζει τις πεποιθήσεις του στους κανόνες της ομάδας	r rf	2 1.2%	14 8.7%	75 46.6%	70 43.5%
Ερ. 26 n=161	να επιδιώκει την επίλυση των συγκρούσεων εφόσον προκύψουν στο πλαίσιο της ομάδας	r rf	1 0.6%	5 3.1%	74 46.0%	81 50.3%
Ερ. 27 n=160	να δείχνει κατανόηση	r rf	3 1.9%	2 1.3%	63 39.4%	92 57.5%

Πίν. 11: Συμβολή των καλών διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των μελών της ομάδας κατά τον προγραμματισμό και την υλοποίηση ενός project στην επιτυχή περαίωσή του

		καθόλου	λίγο	πολύ	πάρα πολύ
Ερ. 28 n=163	r rf	1 0.6%	9 5.5%	62 38.0%	91 55.8%

Πίν. 12: Σε ποιο βαθμό θεωρείς ότι η συμμετοχή σου ως μέλος μίας ομάδας στο πλαίσιο υλοποίησης του project και οι διαπροσωπικές σχέσεις που ανέπτυξες με τα υπόλοιπα μέλη επηρέασαν θετικά ...

			καθόλου	λίγο	πολύ	πάρα πολύ
Ερ. 29 n=160	Την κριτική σου σκέψη	r rf	3 1.9%	30 18.8%	95 59.4%	32 20.0%
Ερ. 30 n=161	Την ικανοποίησή σου από τις γνώσεις που απέκτησες	r rf	4 2.5%	11 6.8%	100 31.1%	46 28.6%
Ερ. 31 n=161	Το να θυμάσαι ευχάριστα τη συμμετοχή σου στην υλοποίηση ενός project	r rf	2 1.2%	14 8.7%	86 53.4%	59 36.6%